

Департамент науки і освіти Харківської
обласної державної адміністрації
Комунальний заклад «Харківський обласний Палац дитячої
та юнацької творчості»

КЗ «ХАРКІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ПАЛАЦ
ДИТЯЧОЇ ТА ЮНАЦЬКОЇ
ТВОРЧОСТІ»

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ

III

Харків
2020

ББК 84.Ук7
3-13

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ //№ 3 – КЗ «Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості» /, - Х., 2020. – 29 с

За загальною редакцією Підберезкіної Т.Є..

Упорядники: Мусієнко Т.М.; Ярошенко О.І.

Рецензент: Курукіна Т.І.

Відповідальний за випуск Глазунов В.Г.

Видання містить термінологічну лексику з інклюзивної освіти.

Словник рекомендовано педагогічним працівникам, керівникам закладів освіти, практичним психологам, методистам, студентам і аспірантам закладів вищої освіти, батькам і широкому загалу читачів.

© КЗ «Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості»

Глосарій пропонує термінологічну лексику з інклюзивної освіти. В ньому використаний тлумачний принцип, що дозволяє читачеві в стислій формі і водночас досить ґрунтовно ознайомитися з матеріалами, які цікавлять.

Основна ідея інклюзивної освіти – від інтегрування в школі до інтегрування в суспільство. Спільне навчання має не лише гарантувати право дитини з порушеннями психофізичного розвитку не бути ізольованою від інших, а й забезпечити їй можливість відвідувати ту школу, яку б вона відвідувала, коли б була здоровою.

Основний принцип інклюзивного навчання — якомога менше зовнішньої і якнайбільше внутрішньої диференціації.

Позитивні сторони інклюзивних процесів:

- стимулюючий вплив більш здібних однолітків;
- можливість у ширшому діапазоні ознайомлюватися із життям;
- розвиток навичок спілкування та нестандартного мислення; (як у дітей з особливостями психофізичного розвитку, так і в їхніх здорових однолітків);
- можливість виявлення гуманності, співчуття, милосердя, терпимості в реальних життєвих ситуаціях, що є ефективним засобом морального виховання.

Правила інклюзивної освіти

- Обов'язки щодо прав людини повинні виконуватися для всіх у рівній мірі.
- Аналіз інтересів того, що відповідає істинним інтересам кожної дитини, визначає, що насправді є для неї благом. Факти доводять, що інституційна (наприклад, в інтернатах, школах-інтернатах) опіка не завжди відповідає інтересам дітей, котрих опікають.
- Соціальні послуги покращуються в результаті того, що стають більш гнучкими та адаптованими.
- У тих випадках, де ресурси обмежені, результат може бути досягнутим без додаткових ресурсів, якщо відносини і поведінка учасників підтримує методологію інклюзії.
- Інклюзивна освіта, якщо вона заснована на правильних принципах, допомагає попередити дискримінацію по відношенню до дітей з особливими освітніми потребами в їх праві бути рівноцінними членами свого оточення та суспільства в цілому.

Обґрунтування інклюзивної освіти:

- обґрунтування освітнього характеру: вимоги до інклюзивних закладів освіти стосовно спільного навчання всіх дітей означають, що школи повинні розробити такі адаптовані методи навчання, які відповідають індивідуальним відмінностям учнів і, таким чином, приносять користь усім дітям;

- обґрунтування соціального характеру: інклюзивні заклади освіти можуть змінити ставлення до існуючих відмінностей через спільне навчання всіх дітей, створюючи таким чином основу для справедливого та недискримінаційного суспільства, яке заохочує людей жити разом у злагоді;
- економічне обґрунтування: ймовірно, дешевше створювати й утримувати заклади загальної середньої та дошкільної освіти, в яких навчаються та виховуються усі діти разом, аніж створювати складну систему різних типів закладів, що спеціалізуються в галузі освіти конкретних груп дітей; інклюзивні заклади, які забезпечують ефективну освіту для всіх дітей, є економічно більш прийнятним засобом забезпечення освіти для всіх.

Включення – це не інтеграція

1. Включення – це значно більше, ніж інтеграція.
2. Молоді люди вчаться разом у звичайній школі.
3. Спеціалісти приходять допомагати дітям з особливими потребами.
4. Увага на можливості та сильні сторони дитини.
5. Ровесники сприймають людські відмінності як звичайне явище.
6. Діти з особливими потребами одержують можливість жити разом з батьками.
7. Учні одержують доступну та ефективну освіту для того, щоб жити повноцінним життям.
8. Погляди і думки дітей з особливими потребами є важливими для оточуючих.

Основні умови для дітей з особливими потребами

- Для дітей з обмеженнями життєдіяльності мають бути створені такі основні умови:
- регламентоване нормативно – правовими документами фінансове та юридичне забезпечення освітнього процесу;
 - спеціально підготовлені для роботи з дітьми з обмеженнями життєдіяльності педагоги та фахівці (кадровий ресурс); при цьому рівні можливості в отриманні медичної, корекційної та психологічної підтримки в школі повинні бути створені для всіх учнів без винятку, що зазвичай вітається як батьками дітей з обмеженнями життєдіяльності, так і звичайних дітей;
 - матеріально – технічне оснащення для створення безбар'єрного середовища (пандуси, підйомники, спеціально обладнані туалети, кабінети лікувальної фізкультури, психомоторної корекції, кімнати для логопедичних та корекційних занять з дефектологами і психологами, медичний кабінет, спортивний зал тощо);
 - адаптовані освітні програми, складання фахівцями, педагогами та батьками індивідуальних планів занять;
 - необхідний роздатковий та дидактичний матеріал для занять з дітьми.

СЛОВНИЧОК

А

Абілітація – система заходів, спрямованих на опанування особою знань та навичок, необхідних для її незалежного проживання в соціальному середовищі: усвідомлення своїх можливостей та обмежень, соціальних ролей, розуміння прав та обов'язків, уміння здійснювати самообслуговування.

Адаптація – пристосування людини або групи людей до нового соціального середовища, а частково і пристосування до них цього середовища з метою співіснування та взаємодії. За своєю сутністю адаптація тісно пов'язана з процесом соціалізації, інтеріоризації норм та цінностей нового соціального середовища, способів предметної діяльності, а також форм соціальної взаємодії, що склалися в ньому. Процес адаптації індивіда за критерієм домінуючої форми адаптивної діяльності можна умовно розділити на три етапи: орієнтаційний, спрямований на ознайомлення адаптантів з соціальним середовищем; оціночний, на якому відбувається диференціація соціального досвіду та способу життя на взаємоприйнятний та взаємовідхилений відбір можливих за нових умов форм та способів діяльності згідно з установками та ціннісними орієнтаціями, які раніше склалися у індивіда; та сумісності, на якому суб'єкт досягає стану адаптованості. Індикатором адаптації вважається соціальний статус індивіда в цьому середовищі, а також його психологічна задоволеність цим середовищем в цілому або його важливими елементами. Важливу роль в процесі соціальної адаптації відіграє адаптаційний потенціал індивіда. Це можливості особистості включатися в нові умови соціального середовища. Він пов'язаний з адаптивною підготовкою особистості, тобто тими уміннями та навичками пристосування, які індивід набуває в процесі життєдіяльності. Соціальна адаптація виступає в двох формах: активній та пасивній. При активній формі індивід прагне активно взаємодіяти з середовищем, впливати на його розвиток, долати труднощі та перепони, вдосконалювати суспільні процеси. При пасивній формі адаптації індивід не прагне до змін оточуючої дійсності, схильний до конформізму, недостатньо мобілізує біологічні та психологічні ресурси до пристосування в соціальному середовищі.

Адаптація соціальна – активне пристосування індивіда до умов середовища і результат цього процесу. Адаптація соціальна має дві форми: активну (індивід прагне вплинути на середовище, змінити його, тобто активно входить у процес соціалізації); пасивну (не взаємодіє із середовищем, не прагне змінити його, пристосовується до особистих норм, оцінок, засобів діяльності). Показники пасивної соціальної адаптації — перехід в інше соціальне середовище, аномія та різні види порушень у ціннісно-нормативній системі суспільства, відхилення поведінки.

Адаптивність (лат. adaptatio — пристосовувати) — інтегративна властивість, яка характеризує ступінь психологічної адаптації особистості і визначається

відповідністю (власне адаптивність), відносною невідповідністю (неадаптивність) або крайнім ступенем невідповідності і відсутністю можливості адаптації (дезадаптивність) між цілями, прагненнями індивіда і досягнутими результатами.

Акцентор дії – механізм зісталення результатів реальних і прогнозованих дій на базі даного досвіду, біологічна передумова мети. Дозволяє передбачити кінцевий та проміжний результати, на його базі уточнюється мета.

Анізометрія – (від грец. anisos – неоднаковий, metron – вимірювання, opsis – зір) – різна рефлексія обох очей. Анізометрія може бути вродженою чи набутою. При значній анізометрії, але не більше як 2,0 D, на кожному оці призначають різні коригувачі лінзи. Така різниця скла в окулярах підвищує гостроту зору, сприяє розвитку інших зорових функцій.

Аномальні діти – діти, які мають суттєві відхилення від нормального фізичного чи психічного розвитку, зумовлені вродженими та набутими дефектами, і потребують спеціальних умов навчання й виховання. Залежно від виду аномалії дітей поділяють на такі категорії (глухі, слабочуючі, оглухлі); зору (сліпі, слабозорі, осліплі); інтелекту (розумово-відсталі, із затримкою психічного розвитку); діти з мовленнєвими вадами; з порушеннями опорно-рухового апарату; із складною структурою порушень (розумово відсталі сліпі та слабозорі, розумово-відсталі глухі та слабочуючі, глухі та слабозорі, сліпоглухонімі тощо).

Атитуд (англ. attitude — ставлення, установка) — внутрішній стан готовності людини до дії, що передує поведінці.

Аутоагресія (грец. autos — сам і лат. aggredi — нападати) — агресивні дії, спрямовані проти власної індивідуальності, проти самого себе.

Афект (лат. affectus — настрій, хвилювання, пристрасть) **неадекватності** (лат. adaequatus — прирівняний) — негативний стан, породжений невдачами в діяльності, зіткненням завищеної самооцінки особистості з її реальними можливостями.

Афектний психоз - психічне захворювання, що характеризується періодичністю виникнення порушень настрою у вигляді маніакальних, депресивних або змішаних станів (нападів фаз епізодів), повної їх оборотності і розвитку ремісії з відновлень психічних функцій і особових властивостей, не приводить до недоумства. **Афектний психоз** характеризується тільки афектними фазами, які можуть бути різними по глибині і тривалості. Маніакальні фази зазвичай коротші депресивних. Середня тривалість останніх 4-9 міс., маніакальна - 5-6 міс. Максимальна ж тривалість афектної фази може складати декілька місяців і навіть декілька років (до 18 років).

Б.

Безбар'єрне середовище – середовище, яке пристосоване для вільного пересування людей з функціональними обмеженнями через медичні, вікові, інші причини.

Близькість – це спільне користування фізичним і соціальним простором для того, щоб за бажання відбувалася взаємодія можливостей. Це означає спільне користування громадськими місцями, як, наприклад, бібліотеками, театрами, парками й навчання в інклюзивних школах і класах та ін.

Брадїлалїя (від грецького слова: bradys – повільний, lalia – мова) - патологічно уповільнений темп мови. Мова надмірно уповільнена, з розтяганням голосних звуків, з млявою, нечіткою артикуляцією. Більшості хворих з такою патологією властива загальна млявість, загальмованість, повільність. Часто відзначається уповільнений темп не тільки зовнішньої, але й внутрішньої мови. У дітей з брадїлалїєю зазвичай бувають і порушення загальної моторики, уваги, пам'яті, мислення.

В

Взаємодїя — взаємозалежний обмін діями, організація людьми взаємних дій, спрямованих на реалізацію спільної діяльності.

Взаємодїя соціальна – форма соціальної комунікації або спілкування двох осіб чи спільнот, в якій систематично здійснюється взаємодїя, реалізується соціальна дія кожного із партнерів. Досягається пристосування дій іншого, спільність у розумінні ситуації і певна узгодженість. Взаємодїя соціальна спеціально організовується під час проведення ділових ігор, які є методом вивчення внутрішньо - і міжорганізаційних взаємодій.

Виховання здорового способу життя дітей – процес цілеспрямованого, систематичного формування духовного, психічного, фізичного та соціального здоров'я особистості. Виховання здорового способу життя сприяє позитивній соціалізації дитини, забезпечує попередження відхилень від соціальних, моральних та санітарно-гігієнічних норм життєдіяльності людини.

Відхилення в поведінці – тенденції поведінки, які визначаються спрямованістю на порушення соціальних, моральних та правових норм. Їх, як правило, пов'язують із негативними вчинками.

Г

Гідроцефалія - водянка головного мозку - захворювання, що характеризується надмірним скупченням цереброспинальної рідини в шлуночковій системі головного мозку в результаті ускладнення її переміщення від місця її секреції (шлуночки головного мозку) до місця абсорбції в кровоносну систему (субарахноїдальний простір) - оклюзійна гідроцефалія, або в результаті порушення абсорбції - арезорбтивна гідроцефалія.

Гендер (англ. gender — рід) — сукупність властивостей (соціально-біологічних характеристик), за допомогою яких люди визначають статеву належність індивіда, дають визначення понять “чоловік” і “жінка”.

Гендерний баланс - фактичний або такий, що планується, стан прав, за яким соціальне, економічне, політичне становище чоловіків та жінок стає рівним. Установлення тендерного балансу спирається на сукупність ключових показників, серед яких найбільше значення мають рівномірний розподіл доходів, представництво на управлінських та політичних посадах, рівень завантаження при веденні домашнього господарства і виконанні громадських справ, досягнутий рівень освіти, існуючий рівень захворюваності і тривалість життя.

Гендерна демократія – система волевиявлення двох статей – жінок і чоловіків у громадянському суспільстві як рівних у правах і можливостях, що законодавчо закріплені й реально забезпеченні в умвідомленні політико-правових принципів, діях, розбудові суспільних державних структур з урахуванням гендерних інтересів та потреб.

Гендерна рівноправність – рівне оцінювання суспільством подібностей і відмінностей між жінкою і чоловіком та розрізнення ролей, які вони відіграють.

Гендерна соціалізація – процес засвоєння людиною соціальної ролі, визначеної для неї суспільством від народження, залежно від того, чоловіком чи жінкою вона народилася.

Д

Дебільність - це легкий ступінь розумової відсталості. Ці особи, хоча й здобувають мовні навички із затримкою, здатні використати мову в різних цілях, брати участь у клінічному розпиті. Основні утруднення звичайно спостерігаються при підвищенні вимог соціального середовища, необхідності освоїти читання й лист, орієнтації в символічному середовищі, «ускладненої» контекстами, значеннями й цінностями. Проте при легкій розумовій відсталості можливе працевлаштування, що вимагає здатностей до практичної малокваліфікованої діяльності. Особи з легкою розумовою відсталістю справляються з вимогами, пов'язаними із сімейним життям, вихованням дітей або з адаптацією до культурних традицій і норм.

Деінституалізація - процес, альтернативний тривалому утриманню людей (душевних хворих, правопорушників, дітей, людей похилого віку) у великих стаціонарних закладах різного типу. Головний принцип деінституалізації – надати людині право знаходитися не в таких обмежених умовах існування, як стаціонари, вести нормальний спосіб життя і жити настільки незалежно, наскільки вона здатна. Основні елементи деінституалізації: намагання уникати без крайньої необхідності розміщення і утримання людей у стаціонарах; організація відповідних альтернативних варіантів за місцем проживання для розміщення, лікування, професійної підготовки, навчання і реабілітації осіб, яких нема необхідності утримувати в стаціонарах. Дезаптація – результат низького рівня соціальної адаптації до соціального середовища. Виявляється в різних формах девіантної поведінки (алкоголізм, наркоманія, токсикоманія, суїцид) та неадекватних психологічних станів особистості (депресія, гіперактивність). Депривація – особливий психічний стан, що виникає при довготривалому обмеженні чи повній відсутності нових стимулів. Можна розглядати сенсорну, емоційну, інформаційну і соціальну депривацію. Довготривале перебування у стані депривації може викликати стійкі зміни особистості, сприйняття і діяльності особи.

Девіантна (лат. deviatio — відхилення) **поведінка** — система вчинків, що відрізняються від загальноприйнятих у суспільстві норм права, культури, моралі.

Делінквент (лат. delinquens — правопорушник) — суб'єкт, чия негативна поведінка в крайніх своїх проявах становить карний вчинок.

Деменція (від лат. Dementia – безумство) – набута форма недоумства, яка пов'язана з ослабленням інтелектуальних здібностей, емоційним збідненням, утрудненням використання минулого досвіду. Розрізняють глобальну деменцію, при якій порушуються всі види психічної діяльності, втрачається критичність, відбувається деградація особистості, і осередкову, за якої особистість в основному не змінюється, зберігається критичність, але знижується рівень інтелектуальних здібностей і пам'яті.

Депресія (лат. depressio — пригнічення) — афективний стан, який характеризується негативізмом, пригніченим емоційним фоном, зміною мотиваційно-когнітивної сфери, загальною пасивністю поведінки.

Десоціалізація (лат. de... — префікс, що означає віддалення, скасування і socialis — суспільний) — зворотний щодо соціалізації процес, який характеризується відчуженням особистості від основної маси людей, входженням її в асоціальні чи антисоціальні неформальні групи.

Дефіцит спілкування - якісна та кількісна нестача міжособових контактів дитини з іншими людьми. Дефіцит спілкування зазвичай має місце в дитячих закладах закритого типу (лікарнях, будинках дитини, дитячих будинках, інтернатах, у неблагополучних сім'ях, де батьки не приділяють дитині достатньої уваги, або в сім'ях, де батьки страждають захворюваннями, через які не забезпечують дітям

повноцінного спілкування. Дефіцит спілкування є однією з важливих причин затримок та відхилень у психічному розвитку дитини, особливо у віці немовляти та ранньому дошкільному віці. При проведенні корекційної роботи недостатньо забезпечити кількісне спілкування, необхідно організувати якісно адекватне спілкування, з урахуванням вікових особливостей дитини, і її минулий комунікативний досвід. Для цього проводять діагностику рівня розвитку спілкування і заповнюють прогалини.

Дефект – вада, недолік, пошкодження у фізичному або психічному стані дорослої людини, дитини.

Деформації (лат. deformato — перекручую, спотворюю) **спілкування** — відхилення від норм взаємодії, які прийняті в суспільстві і відповідають світовим стандартам.

Діяльність - специфічний вид активності людини, спрямований на пізнання і творче перетворення навколишнього світу, в тому числі й самої себе, умов і засобів свого існування; цілеспрямований взаємовплив учасників взаємодії.

Дизартрія - порушення вимови, обумовлене недостатньою іннервацією мовного апарату. У перекладі слово дизартрія означає розлад артикуляції. Воно виникає, коли швидкість, сила та обсяг рухів органів мови обмежені. Причиною цього є парез м'язів апарату артикуляції. Перш за все обмежений у рухах основний орган артикуляції - язик. Він стає незграбним, неслухняним. Ускладнений рух інших частин мовного апарату (губ, піднебіння, голосових зв'язок, діафрагми). М'язи обличчя теж малорухливі, тому мімічні рухи невиразні та одноманітні. Дитина насилу надуває щоки, хмурить і піднімає брови. При виконанні рухів зазвичай підсилюється слиновиділення, яке теж є однією з характерних ознак дизартрії.

Дисграфія - певне порушення письма, при дисграфії порушення написання за фонетичним принципом, в результаті чого виникає велика кількість специфічних помилок, що спотворюють звуковий склад слова. Дисграфія не є ізольованим порушенням, крім Дисграфії спостерігаються ще деякі розлади усного мовлення та інших психічних функцій в залежності від того, який компонент недостатньо сформований.

Дислалія – порушення звуковимови при нормальному слухові та збереженій іннервації мовного апарату. В залежності від локалізації порушення та причин, що обумовлюють дефект звуковимови, дислалію розподіляють на дві основні форми: механічну та функціональну.

Дистанційне навчання — новий засіб реалізації процесу навчання, в основу якого покладено використання сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій, що дозволяють навчатись на відстані без особистого контакту між викладачем і учнем.

Дистанційне навчання — новий засіб реалізації процесу навчання, в основу якого покладено використання сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій, що дозволяють навчатись на відстані без безпосереднього, особистого контакту між викладачем і учнем.

Дистанційне навчання – це індивідуалізований процес передачі та засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчання в спеціалізованому середовищі, яке створене на основі **сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій**.

Дистанційне навчання включає в себе:

- сучасні форми і методи конструювання та відображення змісту навчання,
- елементи модульного і комп'ютерного навчання,
- теорію та практику,
- самостійну роботу учнів,
- застосування в навчанні сучасних інформаційних технологій, комп'ютерів, телекомунікацій;
- цілеспрямований інтерактивний процес взаємодії учнів і викладачів-модераторів.

До переваг дистанційного навчання відносять асинхронність, доступність інформації, зменшення соціальної дистанції.

У ньому виділені такі принципи забезпечення якості:

- заохочення контактів між учнями і вчителем.
 - розвиток співробітництва учнів.
 - використання активних засобів навчання.
 - швидкий зворотний зв'язок.
 - ефективне використання часу.
 - висока мотивація.
 - врахування здібностей учнів та використання індивідуальних маршрутів навчання.
- Знання, безумовно, відіграють важливу роль у нашому житті. Не даремно кажуть, що «навчатися ніколи не пізно» і що «хто володіє інформацією, той володіє світом». Якщо вам не вистачає часу, ви без проблем можете обрати для себе дистанційне навчання. Пам'ятайте, що отримувати знання ви можете незалежно від місця вашого перебування!

Дислексія – часткове специфічне порушення процесу читання, яке виражається стійкими специфічними помилками, які зумовлені несформованістю або розладами функцій, що забезпечують процес читання. За ступенем вираженості розрізняють алексію (повну неможливість оволодіння читанням або повну його втрату) та дислексію (труднощі в оволодінні читання та дефект його формування). Дислексія може бути самостійним розладом та проявлятися поряд з іншими важкими порушеннями мовлення - дислаліями, дизартріями, алаліями.

Дискримінація – дія або поведінка, ґрунтована на упередженні, негативних переконаннях стосовно певної групи людей.

Дисциркуляторні розлади судинного генезису - запаморочення, шум у вухах, нестійкість психіки, коливання мнестичних порушень, дисфоричні розлади, порушення темпу психічної діяльності.

Дисфункція – порушення, розлад функцій органа або організму

Дитячі будинки-інтернати – медико-соціальні установи, які призначаються для проживання в них дітей, які мають дефекти в розвитку. В такі будинки приймаються діти до 18-ти років, які мають відхилення від норми у фізичному чи розумовому розвитку і які потребують догляду і медичного обслуговування, а також соціально-трудова адаптації. Перелік медичних показань і протипоказань по прийому дітей у дитячі будинки-інтернати затверджується Міністерством охорони здоров'я України.

Дитячий церебральний параліч — це група захворювань у дітей з патологією центральної нервової системи. Термін «церебральний параліч» вживається для характеристики групи хронічних станів, при яких уражена рухова і м'язова активність з порушенням координації рухів. Слово «церебральний» означає «мозковий» (від латинського слова «cerebrum» – «мозок»), а слово «параліч» (від грецького «paralysis» – «розслаблення») визначає недостатню, низьку фізичну активність.

Дитина з особливими потребами – не пасивний член суспільства, а особистість, яка має право на задоволення власних соціальних потреб, на працю, відпочинок, створення сім'ї, пенсійне забезпечення, доступ до культурних цінностей.

Діти з особливими освітніми потребами - це діти з такими порушеннями і захворюваннями:

- порушення слуху (глухі або слабочуючі);
- порушення зору (сліпі або слабозорі);
- порушення інтелектуального розвитку (розумова відсталість; затримка психічного розвитку);
- порушення опорно-рухового апарату;
- комплексні порушення психофізіологічного розвитку (сліпоглухонімі; із дитячим церебральним паралічем, поєднаним з розумовою відсталістю);
- хронічні соматичні захворювання;
- психоневрологічні захворювання;
- порушення мови.

Довіра – очікування від людини вчинків, що відповідають моральним мотивам та нормам діяльності, яке будується на знаннях про характер людини, досвіді спілкування з нею, і, відповідно, знаннях про вірогідний характер її вчинків.

Дружба — особлива форма міжособистісної взаємодії, яка характеризується індивідуально-вибірковими стосунками, взаємною прихильністю учасників спілкування, посиленням процесів афіліації, високим рівнем задоволеності міжособистісними контактами, взаємними очікуваннями позитивних почуттів.

Е

Емоції (лат. *emoveo* — хвилюю) — психічне відображення у формі безпосереднього переживання життєвого змісту явищ і ситуацій.

Емоційно-психічні стани — потяги, емоції, почуття, прагнення, бажання, переживання особистості, пов'язані з пізнанням і самопізнанням; воля, яка виникає завдяки потягам та емоціям і зумовлює дії та вчинки людини.

Емпатія (грец. *empathia* — співпереживання, співчуття) — осягнення емоційних станів іншої людини; психічний процес, який дає змогу зрозуміти переживання іншої особистості (механізм пізнання); дія індивіда, що допомагає йому по-особливому вибудувати спілкування (особливий вид уваги до іншої людини); здібність, властивість, здатність проникати в психічний стан іншої людини (характеристика людини, тобто емпатійність).

Енцефаліт - група захворювань, що характеризуються запаленням головного мозку (суфікс «іт» вказує на запальний характер захворювання). Найбільш раціональним принципом класифікації інфекційних захворювань є класифікація за їх причинами (етіологічними факторами). Але так як причину енцефалітів встановити вдається не завжди, то при їх класифікації використовують ще й особливості протікання процесу захворювання (патогенетичний фактор). Виходячи з цих принципів, енцефаліти ділять на первинні та вторинні, вірусні та мікробні, інфекційно-алергічні, алергічні та токсичні. Альтернативний термін «енцефалопатія», який точніше відображає сутність процесу, так і не знайшов загального визнання.

Енцефалопатія - стійка органічна церебральна патологія з відповідними клінічними ознаками та змінами в неврологічному статусі.

З

Заїкання — вада мовлення, що виявляється в мимовільному повторенні окремих звуків, складів або цілих фраз, неприродному розтягуванні звуків або блоках мовчання, протягом яких людина, що заїкається, не може вимовити звук. Ймовірно, заїкання з'явилося практично одночасно з мовою, адже згадки про нього доходять до нас з якнайдавніших часів.

Затримка психічного розвитку - відноситься до розряду слабо виражених відхилень у психічному розвитку і займає проміжне місце між нормою і патологією. Діти із затримкою психічного розвитку не мають таких важких відхилень у розвитку, як розумова відсталість, первинний недорозвиток мови, слуху, зору, рухової системи. Основні труднощі, які вони відчують, пов'язані насамперед із соціальною (в тому числі шкільною) адаптацією та навчанням.

Здібності — індивідуально-психологічні особливості, які є умовою успішної діяльності особистості.

Зворотна інтеграція - про такий тип можна говорити тоді, коли здорові діти відвідують спецшколу.

I

Ідіотія (прост. ідіотизм) (від грец. ἰδιότης, idioteia - невігластво) - найглибша ступінь розумової відсталості, що характеризується майже повною відсутністю мови і мислення. Хворі, що страждають ідіотією, не можуть ходити, в них порушена будова внутрішніх органів, їм недоступна осмислена діяльність. Мова не розвивається. Ідіоти вимовляють лише окремі нечленороздільні звуки і слова, часто не розуміють мови навколишніх, не відрізняють родичів від сторонніх. Вони не здатні до самотійного життя: не володіють елементарними навичками самообслуговування, не можуть самотійно їсти, іноді навіть не пережовують їжу, неохайні, потребують постійного догляду і нагляду. Мислення не розвивається, реакція на оточуюче різко знижена. Емоційне життя вичерпується примітивними реакціями задоволення і невдоволення. У одних переважають злобно-гнівливі спалахи, в інших - млявість і байдужість до всього навколишнього. Такі діти не навчаються і перебувають (за згодою батьків) у спеціальних закладах (дитячих будинках для глибоко розумово відсталих).

Інститути соціалізації — конкретні групи, в яких людина долучається до системи норм, цінностей і соціальних зв'язків (сім'я, школа, неформальні організації, засоби масової інформації тощо).

Інтеграція - зусилля, спрямовані на введення дітей з особливими освітніми потребами в регулярний освітній простір. Ми пристосовуємо учня до вимог школи.

Інтеріоризація (лат. interior — внутрішній) — процес формування внутрішньої структури людської психіки за допомогою засвоєння соціальних норм, цінностей, ідеалів, процес переведення елементів зовнішнього середовища у внутрішнє “Я”.

Інклюзія – лише частина набагато більшої картини, ніж навчання у звичайному класі закладу загальної середньої освіти. Інклюзія – це бути включеним у життя і брати в ньому участь, використовуючи власні можливості в щоденній діяльності як член громади. Інклюзія – це коли ти є частиною того, що й інші, коли

тебе приймають і сприймають, як того, що до них належить. Інклюзія може мати місце в школі, церкві, на ігровому майданчику, на роботі й відпочинку. *Інклюзія* (від англ. inclusion — включення) — це процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціумі. І насамперед тих, що мають труднощі у фізичному чи розумовому розвитку. Поняття інклюзії близьке за значенням до поняття інтеграції та протилежне до сегрегації. При інклюзії всі зацікавлені сторони повинні брати активну участь для отримання бажаного результату. Інклюзія в широкому соціально-філософському сенсі розуміється як форма буття, спільного життя звичайних людей і людей з обмеженими можливостями (інвалідів), за чи проти якої виступає суспільство та його підсистеми (у тому числі інститути освіти), і по відношенню до якої і ті, й інші члени суспільства мають право вільного вибору.

Інклюзія базується на концепції «нормалізації», в основі якої — ідея, що життя і побут людей з обмеженими можливостями мають бути якомога більше наближені до умов і стилю життя усієї громади. *Принципи «нормалізації» закріплені* низкою сучасних міжнародних правових актів: Декларація ООН про права розумово відсталих (1971), Декларація про права інвалідів (1975), Конвенція про права дитини (1989) та ін. Зокрема, Декларація ООН про права розумово відсталих є першим нормативно-правовим документом щодо визнання осіб з порушеннями психофізичного розвитку суспільно повноцінною в соціальному сенсі меншиною, яка потребує соціального та правового захисту.

Інклюзивна школа — заклад освіти, який забезпечує інклюзивну освіту як систему освітніх послуг, зокрема: адаптує навчальні програми та плани, фізичне середовище, методи та форми навчання, використовує існуючі в громаді ресурси, залучає батьків, співпрацює з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей, створює позитивний клімат у шкільному середовищі.

Інклюзивне навчання — це «процес звернення і відповіді на різноманітні потреби учнів через забезпечення їхньої участі в навчанні, культурних заходах і житті громади та зменшення виключення в освіті та навчальному процесі». Метою інклюзивного навчання є покращення навчального середовища, в якому вчитель і учні відкриті до різноманіття, де гарантується забезпечення потреб учнів і повага до їх здібностей та можливостей бути успішними.

Інклюзивна освіта — це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами, зокрема дитини з особливостями психофізичного розвитку, в умовах закладу загальної середньої освіти.

Інклюзивна практика реалізує доступ до одержання освіти в закладі загальної середньої освіти за місцем проживання та створення необхідних умов для успішного

навчання для всіх без виключення дітей, незалежно від їх індивідуальних особливостей, психічних та фізичних можливостей.

Інклюзивний підхід - це створення таких умов, за яких усі учні мають однаковий доступ до освіти, в тому числі діти з особливими освітніми потребами, які навчаються в школах; водночас, усі учні мають можливість отримати досвід, знання, які сприяють подоланню упереджень й дискримінації та сприяють формуванню позитивного ставлення до тих, хто „відрізняється”. Ключовий принцип, який лежить в основі інклюзивного підходу, полягає в тому, що школи мають бути відкритими для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, соціальних, емоційних, мовних чи інших особливостей. До їх числа належать діти з проблемами в розвитку та обдаровані діти, безпритульні і працюючі діти, діти, котрі належать до мовних, етнічних чи культурних меншин. Закладам освіти необхідно знаходити шляхи, які б забезпечували успішне навчання всіх дітей, включаючи дітей, які мають фізичні чи розумові проблеми.

Імбецильність - менш глибока ступінь вродженого слабоумства. Серед інших форм олігофренії вона зустрічається до 10%. На відміну від ідіотів, імбецили можуть виявляти елементарні, але все таки диференційовані і різноманітні реакції на навколишнє середовище. Вони можуть орієнтуватися в уже опанованій ними ситуації, однак зовсім розгублюються в новій ситуації. Мова при імбецильності примітивна, невиразна, хоч словниковий запас хворих іноді досягає 200-300 слів; вони можуть вживати нескладні фрази та розуміти їх. Їм доступні елементарні узагальнення, вони володіють деякими відомостями в межах простих побутових знань, здатні орієнтуватись у нескладних питаннях побутової обстановки. Однак утворення абстрактних понять їм недоступне, логічні операції здійснюються на дуже низькому рівні, мислення надто конкретне. Логічна пам'ять при імбецильності відсутня, але механічна пам'ять може бути задовільною, що сприяє засвоєнню деяких елементарних знань і навичок, які правильно, хоч і стереотипно, використовуються у звичній ситуації. У випадках менш тяжкої імбецильності, не дивлячись на низький розвиток інтелекту, безпосередні емоційні реакції можуть бути відносно розвиненими. Це дозволяє навіть встановлювати певні індивідуальні характерологічні відмінності. Відзначається і розвиток ознак особистісного самоусвідомлення, емоційно диференційоване ставлення до оточуючих. Багато імбецилів надзвичайно прив'язані до близьких, можуть співчувати іншим людям, охоче намагаються наслідувати добрим прикладам.

К

Комунікативний вплив — внутрішня комунікативна установка комунікатора стосовно себе і реципієнта, вербальні і невербальні особливості повідомлення, характеристики комунікативного простору спілкування, складові соціально-психологічного середовища.

Комунікативний потенціал особистості — притаманні особистості об'єктивні й суб'єктивні комунікативні можливості, які реалізуються як свідомо, так і стихійно і є внутрішнім резервом індивіда.

Комунікативний простір — соціально-психологічне середовище, в якому можливе формування адекватної комунікативної моделі спілкування.

Комунікативні бар'єри (франц. *barriere* — перешкода) — психологічні перешкоди, що виникають на шляху отримання інформації.

Корекція — система спеціальних заходів, спрямованих на допомогу чи послаблення недоліків розвитку, властивих аномальним дітям, які сприяють не тільки виправленню окремих порушень, але й формуванню особистості в цілому.

Корекційне виховання - це виховання типологічних властивостей і якостей особистості, інваріативних предметній специфіці діяльності (пізнавальній, трудовій, естетичній), які дозволяють адаптуватись у соціальному середовищі.

Корекційний розвиток - виправлення (подолання) недоліків розумового і фізичного розвитку, удосконалення психічних і фізичних функцій збереженої сенсорної сфери і нейродинамічних механізмів компенсації дефекту.

Корекційне навчання - засвоєння знань про шляхи і засоби подолання недоліків психічного і фізичного розвитку та засвоєння способів застосування одержаних знань.

Курикулум — це загальна концепція навчання дітей з особливими потребами, що визначає знання, вміння, установки та методи їх формування. Курикулум охоплює такі сфери:

- зміст предметів;
- педагогічні методи і підходи;
- поточне й підсумкове оцінювання;
- ресурси для організації;
- впровадження та викладання навчальних програм.

Курикулум складається з двох рівнів:

Основного - базового:

- основи грамотності,
- рахунок,
- сенсорні поняття,
- соціально - побутове орієнтування,
- правила поведінки.

Спеціалізованого – варіативного:

- музика,
- трудове навчання,
- спорт,

- інформатика,
- художня праця.

Л

Лідер (англ. leader — провідник, ведучий, керівник) — наділений найбільшим ціннісним потенціалом індивід, який має провідний вплив у групі.

Лідерство — один з процесів організації й управління малою соціальною групою, який сприяє досягненню групових цілей в оптимальні терміни та з оптимальним ефектом.

М

Медична модель (сегрегація). Розглядають неповносправність як дефект чи хворобу, яку потрібно лікувати медичними методами. Якщо особу "вилікувати", її проблема вже не існуватиме. Суспільство не вважає своїм обов'язком надати "місце" особі з неповносправністю, оскільки вона поза межами суспільства й чекає, поки її вилікують. Особа з неповносправністю перебуває в ролі хворого, а тому й не має жодних зобов'язань перед суспільством — ні ходити до школи чи на роботу, ні брати на себе сімейні обов'язки. Лікарям відводиться провідна роль.

Мейнстрімінг — (загальний потік) передбачає розширення соціальних контактів між дітьми з обмеженими можливостями здоров'я та їхніми однолітками.

Мікроцефалія (зменшений мозок) — ненормально малий розмір черепа; хворобливо недорозвинена голова

Міопатії (грец. *mys*, *mys* м'яз + *pathos* страждання, хвороба) - нервово-м'язові захворювання, які характеризуються прогресуючим розвитком первинного дистрофічного або вторинного (денерваційного) атрофічного процесу в скелетних м'язах, що супроводжуються м'язовою слабкістю і руховими порушеннями. До міопатій відносять як спадкові нервово-м'язові захворювання, так і різноманітні нервово-м'язові синдроми при ряді соматичних і неврологічних хвороб.

Міодистрофія Дюшенна - одне з найчастіших м'язових захворювань. Передається по Х-зчепленому рецесивному типу і спостерігається тільки у хлопчиків, які успадковують патологічний ген від матері. Виявляється в перші роки життя відставанням у моторному розвитку, наростаючою слабкістю м'язів тазового пояса і стегон, надалі м'язів плечового поясу і спини, дихальних м'язів. Часто відзначаються посилення поперекового лордозу, еквіново-вірусна установка стопи, м'язові контрактури, ущільнення і псевдогіпертрофія литкових м'язів. До 10-річного віку більшість хворих втрачають здатність до самостійного пересування і виявляються прикутими до ліжка або інвалідного крісла. Практично у всіх хворих виявляються ознаки кардіоміопатії, зниження інтелекту, порушення моторики

шлунково-кишкового тракту. Хворі живуть до 20-30 років і гинуть від легеневої інфекції, дихальної або серцевої недостатності.

Міодистрофія Беккера також передається по Х-зчепленому рецесивному типу, але протікає більш доброякісно, ніж хвороба Дюшенна. Здатність до самостійного пересування втрачається до 20-50 років. Можливі псевдогіпертрофії і контрактури, але інтелект залишається нормальним, а поразка серця виражена в меншій мірі.

Модель нормалізації (інтеграція) – ХХ століття середина 60-х років – середина 80-х років. Ця модель у період 60-х років визначала політику в ставленні до дітей з особливостями психофізичного розвитку. В цей період стає нормою процес інтеграції дітей з особливостями розвитку в середовище звичайних однолітків. Інтеграція в цьому контексті розглядається як процес асиміляції, що вимагає від людини прийняття норм, характерних для домінуючої культури. Людина має бути «готовою» до прийняття в суспільство. В основі поняття «нормалізації» лежать наступні положення: дитина з особливостями розвитку – людина, яка розвивається, здатна освоювати різні види діяльності; суспільство має визнавати це і забезпечувати умови життя, максимально наближені до загально прийнятої норми.

Н

Навчання дітей з особливими потребами ґрунтується на принципах виваженої педагогіки, дієвість яких підтверджується і від використання якої виграють усі діти.

Неврозоподібні розлади – стан, що супроводжується загикуванням, тіками, енурезом, енкопресом, анорексією (відмовою від їжі), страхами, тривожністю, аутизмом (відмовою розмовляти).

Недієздатність - наслідок дефекту чи обмежена можливість конкретної людини, що перешкоджає чи обмежує виконання нею повної нормальної ролі, виходячи з вікових, статевих чи соціальних факторів.

Неуточнена деменція – розумова обмеженість, невміння глибоко і ґрунтовно мислити, правильно розуміти що-небудь. Хвороба, яка полягає в недостатньому розумовому розвитку.

Неповносправність – недолік або обмеження у виконанні певної діяльності, які є причиною суспільства і результатом керування цим суспільством. Це втрата чи обмеження можливостей рівноправної участі в житті суспільства через існуючі соціальні перешкоди чи перешкоди в навколишньому середовищі. Наприклад, діти з ДЦП чи аутизмом, синдромом Дауна можуть не мати можливості бавитися чи навчатися разом з іншими дітьми, які є сусідами, через те, що не ходять до місцевої школи чи живуть далеко від своїх родин (в інтернатах), а світ (суспільство) залишає

осіб з неповносправністю за межами й не дозволяє їм робити те, що роблять інші члени суспільства. Неповносправність – це дискримінація, така ж, як расизм чи сексизм (гендерна дискримінація). Особа з неповносправністю – це людина з певними психофізичними вадами, і тільки суспільство визначило для інших її неповносправною.

Неформальна структура малої групи — емоційно забарвлені зв'язки, які відтворюють неофіційні взаємини між членами групи.

О

Обмеження життєдіяльності - неможливість виконувати повсякденну діяльність способом та в об'ємі, звичайних для людини, що створює перешкоди у соціальному середовищі, ставить її в незручне становище порівняно зі здоровими і проявляється частковою або повною втратою здатності до самообслуговування, пересування, орієнтації, спілкування, навчання, контролю за поведінкою, а також значним обмеженням обсягу трудової діяльності, зниженням кваліфікації і призводить до соціальної дезадаптації.

Обмежена можливість – втрата здатності (в наслідок наявності дефекту) виконувати певну діяльність в межах того, що вважається нормою для людини.

Олігофренія (в перекладі із грецького - недоумкуватість) - уроджене або рано придбане (в перші 3 роки життя) слабоумство, виражається в недорозвиненні всієї психіки, але переважно інтелекту. Уроджене слабоумство з ознаками недорозвинення (олігофренію) прийнято відрізняти від деменції — придбаного слабоумства з розпадом психічної діяльності. Олігофренія відноситься до великої групи захворювань, зв'язаних з порушенням онтогенезу (дизонтогенії). Її розглядають як аномалію з недорозвиненням психіки особистості, всього організму хворого. Клінічно однорідна група захворювань різної етіології, поєднаних двома обов'язковими ознаками: 1) психічним недорозвиненням з перевагою інтелектуальної недостатності; 2) відсутністю прогредієнтності. Динаміка олігофренії зв'язана з віковим розвитком (еволютивна динаміка) з декомпенсацією або компенсацією стану, патологічними реакціями під впливом вікових кризів і різних екзогенних, у тому числі психогенних, факторів. До олігофренії не слід відносити уроджені або виникаючі в дитинстві прогредієнтні захворювання, що супроводжуються слабоумством, залишкові явища ранньої органічної поразки головного мозку з деменцією, а також вторинні затримки розвитку, обумовлені різними фізичними дефектами, поразкою мови, слуху і т.п. Олігофреними не є малообдаровані діти і діти з тимчасовою затримкою розвитку у зв'язку з захворюваннями, що виснажують, або внаслідок несприятливих умов середовища і виховання (соціальна й педагогічна занедбаність, емоційна депривація).

Основні завдання процесу навчально-корекційної роботи:

- допомогти дитині пізнати себе;

- дати освіту, яка б відповідала її потенційним можливостям;
- адаптувати до соціального оточення;
- обрати оптимальний режим інтелектуальних, емоційних, фізичних навантажень;
- навчити її бачити світ таким, яким його бачать інші.

Особливі потреби - новий термін, прийнятий до вживання в останні десять років, пом'якшений на відміну від термінів «інвалід», «дефектність», «відставання». Синонім – потреба дитини, яка має певні зміни у своєму розвитку. Це стосується дітей з порушенням розвитку (частіше – відставання у фізичному і психічному розвитку) з різних причин: інтелектуальною недорозвиненістю, нервовими порушеннями і хворобами, психологічним травмуванням, наслідками неадекватності самооцінки й неправильного поводження з дітьми та асоціальних умов існування. До особливих потреб можуть належати життєві потреби: вживання певної їжі й задоволення потреб у харчуванні та в інших життєвих проявах специфічним чином; особливі пристосування для нормальної життєдіяльності тощо, соціально-психологічні потреби (в спеціальній освіті, в конкретних медичних, реабілітаційних, педагогічних, психологічних, соціальних послугах).

Основа інклюзивної освіти – це ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей, яка забезпечує однакове ставлення до всіх людей, але створює спеціальні умови для дітей з особливими потребами.

II

Патронаж - соціальна робота, спрямована на забезпечення соціальної опіки і допомоги соціально незахищеним верствам населення з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу.

Поведінка адаптаційна - поведінка, яка пристосовує організм до умов зовнішнього та внутрішнього середовища.

Психози - це виражені форми психічних розладів при яких психічна діяльність хворого відрізняється різкою невідповідністю навколишній дійсності, віддзеркалення реального світу грубо спотворене, що виявляється в порушеннях поведінки і прояві в психозі невластивих їй в нормі патологічних симптомів і синдромів (розладів сприйняття, пам'яті, мислення і подібне). Психоз не породжує нових явищ, а є результатом випадання діяльності вищих рівнів. Прояви психозу різноманітні: галюцинації, зміни свідомості, безглузді ідеї, різні форми розладів мислення, пам'яті, слабоумство, порушення настрою та поведінки. Всі названі симптоми бувають досить тривалими: від кількості місяців до кількості років.

Перебіг буває гострим, підгострим та хронічним. У більшості випадків психоз виліковується повністю або частково, іноді хвороба призводить до необоротних змін особистості. Майже всі психози бувають у дітей.

Психотичні розлади - це збірна назва групи різнорідних психічних розладів, що супроводжуються продуктивною, психопатологічною симптоматикою - маренням, галюцинаціями, псевдогалюцинаціями, деперсоналізацією, дереалізацією та подібним.

Психокорекція – це система заходів, спрямованих на виправлення недоліків психологічного розвитку чи поведінки людини з допомогою спеціальних заходів психологічного впливу.

Психологічна реабілітація - система заходів, спрямованих на відновлення, корекцію психологічних функцій, якостей, властивостей особи, створення сприятливих умов для розвитку та утвердження особистості.

Психологічний захист – система регуляторних механізмів, що спрямовані на усунення або зведення до мінімуму негативних переживань, які травмують особистість, пов'язані із внутрішніми або зовнішніми конфліктами, станами тривоги і дискомфорту.

Психолого-педагогічний супровід - системна діяльність практичного психолога та корекційного педагога, спрямована на створення комплексної системи клініко-психологічних, психолого-педагогічних і психотерапевтичних умов, що сприяють засвоєнню знань, умінь і навичок, успішній адаптації, реабілітації, особистісному становленню особи, нормалізації сімейних стосунків, її інтеграції в соціум.

Психопатоподібні розлади – стан підвищеної чутливості, збудливості, нестійкості настрою. Низький розвиток вольових процесів, низька концентрація уваги, відсутність зосередження; неадекватна самооцінка, підвищена зацікавленість в їжі; нестійкість емоційних реакцій.

Психологічний вплив — застосування в міжособистісній взаємодії винятково психологічних засобів з метою впливу на стан, думки, почуття, дії іншої людини.

Психологічний зміст спільної діяльності — сукупність цілей, завдань та операцій, які сприяють задоволенню основних мотивів цієї діяльності, потреб та соціальних цінностей членів групи.

Психологічно оптимальне спілкування — процес, під час якого реалізуються цілі учасників спілкування відповідно до мотивів, що зумовлюють цілі, та способів спілкування, які не викликають у партнерів почуття незадоволеності.

Р

Реабілітаційна модель - це відгалуження медичної моделі, коли неповносправність розглядається як недолік, який потрібно усунути за допомогою фахівця з реабілітації чи іншої допоміжної професії. Така модель була прийнята

після Другої світової війни, коли ветерани поверталися додому з вадами й неповносправністю і їм потрібно було повертатися до життя в суспільстві.

Ресоціалізація (лат. re... — префікс, що означає зворотну або повторну дію) — відновлення раніше порушених якостей особистості, необхідних їй для повноцінної життєдіяльності в суспільстві.

Розумова відсталість — стан затриманого або неповного розвитку психіки, який, передусім, характеризується порушенням здібностей, які проявляються в період дозрівання і забезпечують загальний рівень інтелектуальності (когнітивних, умовних, моторних та соціальних здібностей).

Розвиток людини — це сприяння розвитку талантів, навичок, спроможностей і вибору жити життям, яке цінують люди і яке заслуговує на сприяння. Це означає надання всіх можливостей для навчання й розвитку, опіка та рекреаційні програми, які спрямовані на сприяння і стимулювання розвитку й удосконалення особистості, а не лише простий догляд за дітьми.

Розвиток інклюзивної освіти — це створення нової системи, це якісні та планомірні зміни системи освіти в цілому. Система інклюзивної освіти включає в себе навчальні заклади середньої, професійної та вищої освіти. Її метою є створення безбар'єрного середовища в навчанні і професійній підготовці людей з обмеженими можливостями. Даний комплекс заходів має на увазі як технічне оснащення освітніх установ, так і розробку спеціальних навчальних курсів для педагогів та інших учнів, спрямованих на їх роботу і розвиток взаємодії з людьми з обмеженими можливостями, розвиток толерантності та зміни установок. Крім цього необхідні спеціальні програми, спрямовані на полегшення процесу адаптації дітей з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої освіти.

Роль — певна соціальна, психологічна характеристика особистості, спосіб поведінки людини залежно від її статусу і позиції в групі, суспільстві, в системі міжособистісних, суспільних відносин.

С

Симптом (від грец. σύμπτωμα - випадок, збіг, ознака) - одна окрема ознака, окремий прояв якого-небудь захворювання, патологічного стану або порушення будь-якого процесу життєдіяльності, одна окрема конкретна скарга хворого.

Синдром (грец. σύνδρομον, σύνδρομο - нарівні, у згоді) - сукупність симптомів із загальним патогенезом.

Синдром Дауна — хромосомне захворювання, яке впливає на порушення розвитку інтелектуальної сфери, спостерігаються дефекти зору, слуху, мови,

опорно-рухового апарату. У зовнішньому вигляді для всіх хворих характерні однакові ознаки: маленькі очі, широка масивна шия, яка ніби зливається з головою.

Синдром психомоторної збудливості – стан, що супроводжується афективними реакціями, роздратованістю, немотивованими змінами настрою та вчинків.

Соціалізація (лат. socialis — суспільний) — процес входження індивіда в суспільство, активного засвоєння ним соціального досвіду, соціальних ролей, норм, цінностей, необхідних для успішної життєдіяльності в певному суспільстві.

Соціальна адаптація (лат. adaptatio — пристосовувати) — вид взаємодії особи із соціальним середовищем, у процесі якого відбувається узгодження вимог та сподівань обох сторін.

Соціальна допомога – система заходів, спрямованих на повернення особи до активного життя та праці, відновлення соціального статусу і формування в особи якостей, установок щодо пристосування до умов нормальної життєдіяльності шляхом правового і матеріального захисту її існування, підготовки до самообслуговування з формуванням здатності до пересування і спілкування, повсякденних життєвих потреб тощо.

Соціальна інклюзія – це забезпечення того, щоб усі діти й дорослі могли брати участь у житті суспільства як вартісні члени, яких поважають і які роблять свій внесок у це суспільство. Вона відображає активний і націлений на розвиток людини підхід до соціального добробуту, який передбачає більше, ніж просто ліквідацію бар'єрів чи ризиків. Вона вимагає інвестицій і дії для того, щоб створити умови для інклюзії. Це комплексна і складна (вимоглива) концепція, яку не можна зводити лише до одного виміру. Соціальна інклюзія виникла як важлива концепція політики в Європі у 1980-х роках у відповідь на зростаючі соціальні поділи, як наслідок нових умов ринку праці та невідповідності існуючої системи соціального забезпечення, що не могли задовольнити потреб різноманітних верств населення.

Соціальний супровід – вид соціальної роботи, спрямованої на здійснення соціальних опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу.

Соціально-психологічна занедбаність – результат довготривалого позбавлення дитини виховного впливу та соціальних умов для нормального психічного і розумового розвитку. Виявляється у тимчасовій або остаточній втраті можливості розвитку психічних функцій та набуття соціальних навичок. Приклад такої С.-п.з.: двоє хлопчиків дошкільного віку, яких хвора на алкоголізм мати утримувала у хліві майже від народження протягом шести років, разом із свинями. Після смерті метрі вони виховувались у дитячому будинку. Молодшого з братів

через деякий час вдалося навчити мовлення, відновити навички прямоходіння та самообслуговування, оскільки, протягом життя він півтора року жив у бабусі. Старшого, шестирічного, неможливо було навчити ходити на двох ногах, поповнювати словниковий запас та користуватись ложкою, оскільки, окрім свиней і матері, він ні з ким не спілкувався. Обидва від народження не мали органічного ураження мозку.

Соціальна перцепція (лат. perceptio — сприймання, пізнання) — цілісне сприймання суб'єктом соціальних об'єктів (людей, груп, спільностей), яке дає змогу надійніше визначати успішність і перспективи міжособистісної взаємодії.

Соціальна реабілітація (лат. re... — префікс, що означає зворотну або повторну дію, і лат. habilitas — придатність, спроможність) — поновлення, включення в нормальний процес соціалізації хворих, осіб, що пережили стрес під час аварій, катастроф, стихійних лих тощо.

Соціальна модель (залучення, інклюзія) - ХХ століття середина 80-х років – теперішній час. Проблема неповносправності розглядається як посилення уваги з боку фахівців та інших осіб, надання особі з вадами неадекватних допоміжних послуг, а також виставлення суспільством бар'єрів – архітектурних, сенсорних, пізнавальних (когнітивних) та економічних перешкод. Побутує стійка тенденція суспільства робити узагальнення щодо всіх осіб з неповносправністю, коли суспільство залишає поза увагою значні відмінності серед громади неповносправних. За такої моделі вважають неповносправність нормальним аспектом життя, а не відхиленням і не визнають того, що неповносправні особи є непоправно "дефективні". Соціальну дискримінацію вважають найбільш проблемною, а також причиною багатьох інших проблем.

Соціальне життя — упорядкована система взаємодій індивідів, сукупність видів, форм спільної діяльності людей, спрямованої на забезпечення умов та засобів їх існування, реалізацію інтересів, цінностей, потреб, у тому числі й потреб у спілкуванні, встановленні соціальних контактів.

Соціальні норми — еталон, мірило, зразок, з якими особистість співвідносить свої вчинки, на основі яких обґрунтовує свої дії, оцінює поведінку інших.

Соціально-психологічна дезадаптація (франц. des... — префікс, що означає знищення, видалення, і лат. adaptatio — пристосовувати) — порушення процесу активного пристосування індивіда до умов соціального середовища засобами взаємодії і спілкування за хибного або недостатньо розвиненого уявлення людини про себе і свої соціальні зв'язки та міжособистісні контакти.

Соціально-психологічна компетентність особистості — сукупність спеціальних комунікативних, перцептивних та інтерактивних знань, які дають змогу індивіду орієнтуватися у соціальних ситуаціях, міжособистісних відносинах

(взаємодія, відображення соціальних оцінок, регуляція поведінки тощо), приймає правильні рішення та досягати визначених цілей.

Соціально-психологічний тип — узагальнене відображення сукупності соціально-психологічних особливостей і якостей особистості, які виявляються в конкретному соціально-психологічному середовищі.

Соціально-психологічні механізми — психологічні впливи або засоби, за допомогою яких здійснюється соціально-психологічне відображення людиною реалій соціального життя, а отже перехід зовнішніх впливів соціального оточення у внутрішні регулятори її поведінки.

Спонтанна або неконтрольована інтеграція. Має місце тоді, коли діти з особливими потребами відвідують загальноосвітні класи без отримання додаткової спеціальної підтримки. Існують причини вважати, що у багатьох країнах чимала кількість таких дітей складають більшу частину тих, кого залишають навчатися на повторний рік.

Стадії соціалізації — етапи, періоди становлення особистості, засвоєння нею соціального досвіду.

Стрес (англ. stress — напруга) — емоційний стан людини, що виникає під дією екстремальних впливів; особливий психічний стан людини на стадії пристосування до нових умов існування, спричинений надмірною психофізіологічною мобілізацією організму.

Суїцид (англ. suicide — самогубство) — акт добровільного самознищення, який людина здійснює у стані сильного переживання, порушення душевної рівноваги або психічного захворювання.

T

Тахілалія - форма порушення усного мовлення, що виражається в патологічно швидкому темпі мовлення, яка не супроводжується дефектами фонетичного, лексичного і граматичного ладу. При тахілалії хворий вимовляє близько 20-30 звуків на секунду, що приблизно в 2 рази перевищує нормальний темп мови. Найчастіше тахілалія супроводжується повторенням (пропуском) складів, не помічає, що говорить.

Тест (англ. test — проба, екзамен, випробування) — спеціально розроблені завдання і проблемні ситуації, використання яких у результаті кількісної та якісної оцінки може стати показником розвитку певних психологічних якостей, властивостей особистості.

Ф

Фасцинація (англ. fascination — зачарування) — спеціально організований вербальний вплив при передаванні інформації, спрямований на підвищення якості сприймання інформації шляхом впливу на емоційний стан і поведінку реципієнта.

Філософія інклюзії базується на вірі в те, що кожна людина з вадою має отримати освіту і житлові умови, які б якомога ближче відповідали нормальним. Вона передбачає істотні зміни в культурі, політиці та практичній діяльності шкіл.

Фундаментальна помилка атрибуції — тенденція переоцінювання значення особистісних рис і установок людини та недооцінювання ролі ситуації у поясненні поведінки індивіда.

Функції (лат. functio — виконання, здійснення) **спілкування** — зовнішній вияв властивостей спілкування, ролі і завдання, які воно виконує у процесі життєдіяльності індивіда в соціумі.

Функціональна інтеграція. Як діти з особливими потребами, так і їхні однолітки навчаються в одному класі. Існує два типи такої інтеграції: часткова інтеграція і повна інтеграція. При частковій інтеграції діти з особливими потребами навчаються в окремому спецкласі або відділенні школи і відвідують тільки окремі загальноосвітні заходи – тоді як при повній інтеграції такі діти проводять увесь час у загальноосвітніх класах. Саме останній тип інтеграції можна розглядати як справжню освітню інтеграцію.

Функціонально-рольовий вплив — вид міжособистісного впливу, характер, спрямованість та інтенсивність якого зумовлюються не особистісними властивостями партнерів, а їх рольовими позиціями.

Х

Характер (грец. character — риса, особливість) — сукупність стійких індивідуальних властивостей особистості, що виявляються в типових способах діяльності та спілкування, в типових обставинах і визначаються ставленням особистості до цих обставин.

Ц

Церебрастенічний синдром - неврозоподібний стан, порушення сну, зниження пам'яті, апатія, пригнічений стан, депресія по типу астеноіпохондричного синдрому, obsesивно-фобічний синдром, тощо.

Ціннісні орієнтації — спрямованість інтересів і потреб особистості на певну ієрархію життєвих цінностей, схильність надавати перевагу одним цінностям і

заперечувати інші, спосіб диференціації особистісних об'єктів і явищ за їх особистісною значущістю.

Ціннісно-смилова сфера — складне цілісне утворення, представлене передусім ціннісними орієнтаціями, котрі формуються при засвоєнні соціального досвіду, виявляються у цілях, ідеалах, переконаннях, інтересах та слугують важливим чинником соціальної регуляції взаємин людей і поведінки індивіда.

Цінування й визнання — це визнання окремих осіб і груп й повага до них. Це включає визнання відмінностей у розвитку дітей і не прирівнювання неповносправності до патології; підтримка загальноосвітніх шкіл, які є чутливими до відмінностей; поширення переконання, що ми всі вартуємо того, щоб мати здоров'я, освіту й соціальні програми.

Ш

Шизофренія (із грецького означає «розщеплення психіки») - втрата єдності психічної діяльності. Інакше кажучи, шизофренія приводить до розщеплення мислення, зниженню, а також часом перекрученню емоційних і вольових проявів. У цьому й складаються ті зміни, які вносить дане захворювання в особистість хворого. Є достовірні дані про значення спадкоємного нахилу при захворюванні шизофренією, однак причина її виникнення дотепер невідома.

Я

Я-концепція” (лат. conceptio — сприйняття) — цілісний, хоч і не позбавлений внутрішніх суперечностей образ власного “Я”, формування якого відбувається поетапно аж до самосвідомості.

“Я-образ” — остаточне уявлення про себе, результат роботи над пізнанням себе, осмислення своєї ролі на кожному життєвому етапі; особистість у єдності всіх аспектів її буття, відтворених у самосвідомості.